

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2007:35

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETÄPP 2, FÖRUNTERSÖKNING OCH SLUTUNDERSÖKNING

Kvarteret Rytternen

- förromersk järnålder vid Kungshöga

RAÄ 264, 265 och 266, boplatz, Rytternen 1
Mjölby socken, Mjölby kommun
Östergötland

Dnr 421-2631-2004, 422-2263-2006, 423-2625-2006

Anders Kraft

UV ÖST RAPPORT 2007:35

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 2, FÖRUNDESRÖKNING OCH SLUTUNDESRÖKNING

Kvarteret Ryttaren

- förromersk järnålder vid Kungshöga

RAÄ 264, 265 och 266, boplats, Ryttaren 1
Mjölby socken, Mjölby kommun
Östergötland

Dnr 421-2631-2004, 422-2263-2006, 423-2625-2006

Anders Kraft

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se/uv

Omslagsbild Översiktsfoto av slutundersökningsytan. I mitten syns Anders Kraft dokumentera ett stolphål. Foto av Bengt Elfstrand från nordöst (U3638:61). Infälld bild. Härd A2158 framrensad och snittad, en av många härdar på undersökningen. Foto från sydväst av Bengt Elfstrand (U3638:50).

Produktion/grafisk form Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Foto Claes Brännfjord, Bengt Elfstrand, Anders Kraft

Utskrift UV Öst, Linköping 2007

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2007 Riksantikvarieämbetet

UV Öst, Rapport 2007:35

ISSN 1404-0875

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Tidigare undersökningar	7
Syfte	8
Metod	8
Analyser	8
Källkritiska synpunkter	9
Resultat	11
Utredningen	11
Förundersökningen	12
Slutundersökningen	12
Utvärdering	21
Referenser	23
Litteratur	23
Kartor	24
Övriga referenser	24
Administrativa uppgifter	25
Bilaga 1. Anläggningslista	26
Bilaga 2. Fyndlista	31
Bilaga 3. Vedartsanalys	32
Bilaga 4. Profiler	33

Fig 1. Karta över Östergötland med platsen för undersökningarna markerad.

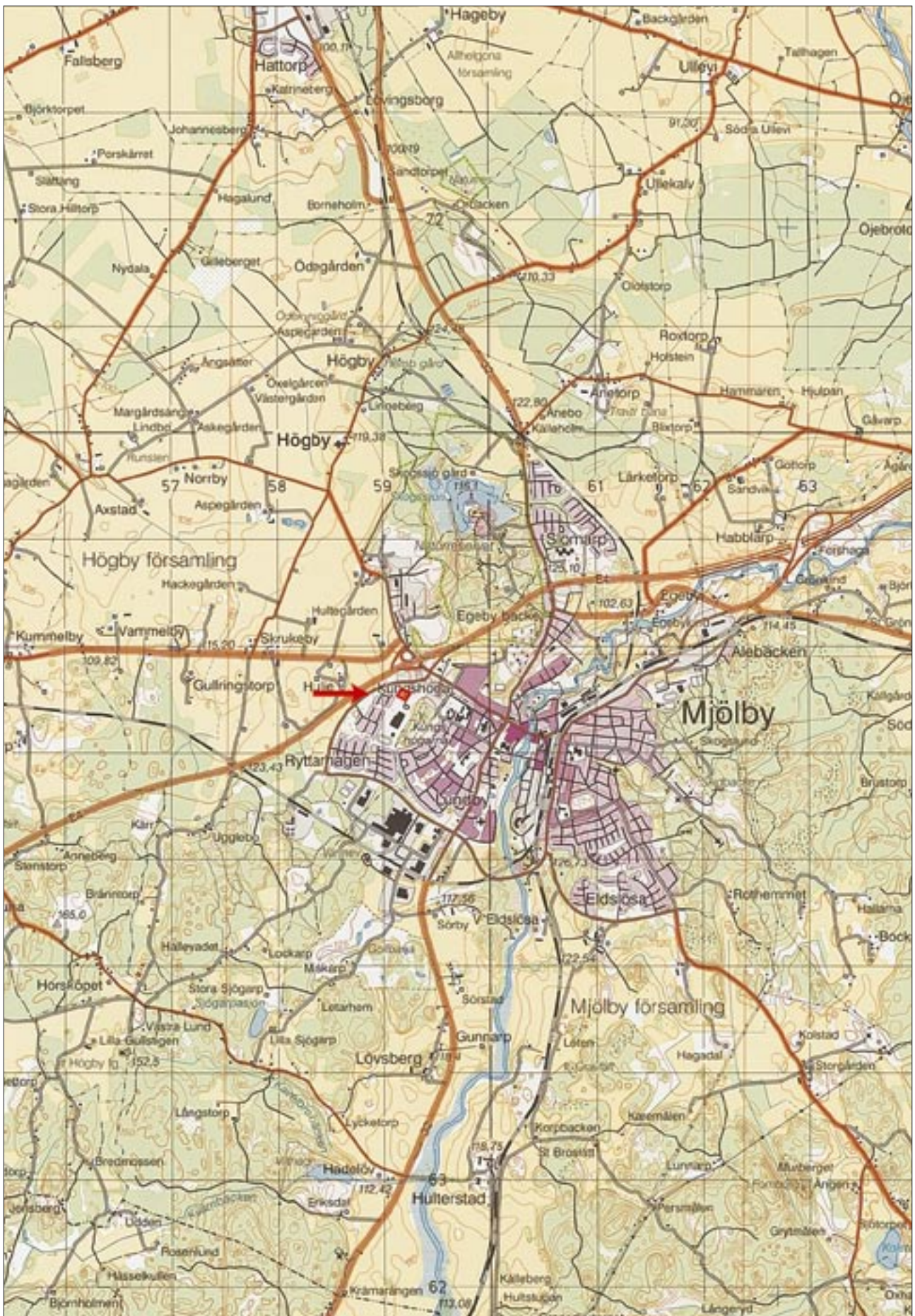

Fig 2. Topografiska kartan med undersökningsområdena markerade. Skala 1:50 000.

Arkeologisk utredning, etapp 2, förundersökning och slutundersökning Kvarteret Ryttaren - förromersk järnålder vid Kungshöga

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet, avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst, utförde under april 2006 en arkeologisk utredning, etapp 2 vid Kungshöga, kvarteret Ryttaren i Mjölby socken och kommun, Östergötland. Samma år utfördes även en arkeologisk förundersökning i juni månad och en arkeologisk slutundersökning under juli och augusti. Undersökningarna som omfattade rester av en järnåldersboplats föranleddes av en detaljplaneläggning av Mjölby kommun för 14–16 friliggande hus. Området är rikt på fornlämningar och undersökningarna utfördes i en miljö med närliggande gravar, gravfält, hålvägar, hägnader, hållristningar och fossil åkermark. Undersökningarna utfördes med hjälp av grävmaskin genom att ytan avbanades ned till orörd marknivå. Påträffade anläggningar bestod av stolphål, härdar, gropar, rännor samt ett fåtal fynd i form av keramik, bränd lera, brända ben, kvarts och flinta. Resultatet av undersökningarna visar att platsen nyttjats intensivt under äldre järnålder, men även spår från stenålder påträffades. Ansvarig för fältarbetena var på utredningen Johan Stenvall, på förundersökningen Fredrik Molin, och på slutundersökningen Anders Kraft. På slutundersökningen biträdde även Bengt Elfstrand. Rapporten är sammanställd av Anders Kraft.

Bakgrund

Mjölby kommun, Byggnadskontoret, har detaljplanerat för 14–16 friliggande hus i kvarteret Ryttaren vid Kungshöga i Mjölby, Mjölby socken och kommun, Östergötland. 1974 undersöktes ett område omkring 30 meter sydväst om kvarteret Ryttaren i samband med villabyggnation. Ett 20-tal förhistoriska boplatsslämningar påträffades i form av härdar och stolphål (RAÄ 241). Platsen karaktäriserades genom sina anläggningar till ett härdområde. Härdområden är vanligt förekommande i nära eller direkt anslutning till förhistoriska gårdar (Nilsson 1974). Kvarteret Ryttaren blev därefter föremål för de nu utförda undersökningarna. Det topografiska sydslutningsläget och närheten till andra fornlämningar i närområdet indikerade att sannolikheten var stor att ytan för härdområdet endast utgjorde en liten del av ett större fornlämningskomplex.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet inom kvarteret Ryttaren i Mjölby är beläget i randområdet mellan den kraftigt uppodlade slättbygden och den södra skogsbygden i Östergötland. På området finns en del sankare partier och enstaka åsar, impediment och höjder, som ligger på en nivå omkring 118–130 meter över havet. Slutundersökningsområdet ligger på en nivå mellan 121–123 meter över havet. Dominerande jordarter är lera och finmo på flackare partier, på övriga lägen dominerar isälvs sediment, kalt berg och morän.

Den undersökta platsen ligger i sydslutning och är omgärdad av en stor mängd olika typer av fornlämningar. Dessutom har ett flertal lösfynd påträffats i närområdet. Dessa markerar traktens betydelse under järnåldern, men även stenåldern och andra perioder finns representerade. Det äldre kartmaterialet visar områdets tidigare användning. Undersökningsområdet tillhör Mjölby socken men utgjorde tidigare en del av Högby socken. Högby omnämns redan under yngre järnålder, men benämns då "Hugbu" på runstenar funna vid Högby kyrka. År 1283 och 1331 nämns även Högby socken i äldre skrifter. Benämningen kan troligen härledas till en hög eller förhöjning i landskapet, möjligen platsen där Högby gamla kyrka var belägen

Period	Delperiod	År (kalibrerad)
Mesolitikum	Tidigmesolitikum	9500–6500 f Kr
	Mellanmesolitikum	6500–5000 f Kr
	Senmesolitikum	5000–4000 f Kr
Neolitikum	Tidigneolitikum	4000–3300 f Kr
	Mellanneolitikum	3300–2300 f Kr
	Senneolitikum	2300–1800 f Kr
Bronsålder	Äldre bronsålder	1800–1100 f Kr
	Yngre bronsålder	1100–500 f Kr
Äldre järnålder	Förromersk järnålder	500 f Kr–0
	Romersk järnålder	0–400 e Kr
Yngre järnålder	Folkvandringstid	400 e Kr–550 e Kr
	Vendeltid	550–800 e Kr
	Vikingatid	800–1050 e Kr
Medeltid	Tidig medeltid	1050–1200 e Kr
	Hög medeltid	1200–1400 e Kr
	Sen medeltid	1400–1520 e Kr
Nyare/modern tid	–	1520 e Kr–

Tabell 1. Tidsperioder.

(Carlsson m fl 1997:8f). En annan tolkning av benämningen kan översättas ”gården vid högen” och avser då troligen en gravhög eller ett gravfält. Kanske avses gravfältet vid Kungshöga som är ett av de högst belägna partierna i området (Franzén 1982:19). Den mest markanta fornlämningen i området är just Kungshögagravfältet, RAÄ 231:1, som ligger uppe på Kungshögaåsen knappt 200 meter sydöst om den undersökta ytan. Gravarna består av minst 125 högar, stenkretsar, resta stenar, runda, skeppsformade stensättningar och treuddar. Dessa gravformer markerar både äldre och yngre järnålder, sannolikt även bronsålder. Direkt norr om Kungshögaåsen har marken tidigare utnyttjats som sandtäkt och ytterligare delar av gravfältet undersöktes här i början av 1900-talet. Nio gravar återstod av ett skadat flatmarksgravfält som ursprungligen varit mycket större (Norrby 1903:20ff). Uppgifter finns även om ett borttaget gravfält ytterligare en bit norrut, RAÄ 230:1, som kanske har utgjort en del av det stora Kungshögagravfältet (se mer under Tidigare undersökningar). Rester av ytterligare ett antal mindre gravfält finns i området. RAÄ 228:1, beläget sydväst om kvarteret Ryttaren, är ett järnåldersgravfält med oregelbundna, runda och kvadratiska stensättningar. I nordöst finns även enstaka stensättningar och ett flatmarksgravfält, RAÄ 214:1–3, och gravar markerade med resta stenar, RAÄ 34:1–3.

I trakten finns ett betydande antal förhistoriska boplatser, även om flera av dem troligen utgör delar av samma boplatsskomplex. Förutom den mycket närliggande boplatser med härdområdet, RAÄ 241, finns ett tiotal registrerade boplatser norr-, söder- och västerut, RAÄ 42:2, 89:1, 234:2, 235:2, 246:1, 250:1, 260:1, 261:1 och 262:2. En av de största undersökta boplatserna ligger i området vid Hulje en knapp kilometer västerut. I området finns även andra boplatserindikerande fornlämningar i form av ett stort antal hållristningar. Hållristningarna utgörs till större delen av älvkvarnsförekomster, som vanligtvis dateras till brons- och järnålder. Älvkvarnar eller skålgropar återfinns i alla väderstreck runt kvarteret Ryttaren, till exempel RAÄ 79:1, 80:1–3, 229:1–5, 234:1, 235:1 och 236:1–2. Andra kategorier av fornlämningar med anknytning till brons- och järnåldersbygden, utgörs av röjningsröseområden, RAÄ 228:2, stensträngar, RAÄ 36:1 och 232:1, samt rester av den äldre infrastrukturen i form av hålvägar, RAÄ 83:1, 231:2 och 232:2. Enstaka runstenar, RAÄ 43:2 och 240:1 markerar traktens nyttjande under vikingatid, vilken även återspeglas genom gravhögarna på Kungshögagravfältet.

Lämningar från stenåldern är sämre representerade i närområdet. Det topografiska läget vid kvarteret Ryttaren har tidigare utgjort ett låglänt strandnära läge, och är ur stenålderssynpunkt ett bra boplatsläge. Ett större antal stenyxor har påträffats nordväst om Mjölby (Molin 2006).

Vid Högby (Högby RAÄ 87), cirka 4 kilometer nordväst om kvarteret Ryttaren finns ett gravfält. Gravfältet som undersöktes 1992 innehöll skelettgravar och ett för neolitikum unikt gravskick, nämligen brandgravar. Gravarna daterades till perioden tidigneolitikum-senneolitikum, även om några av ¹⁴C-proverna har ifrågasatts som tillförlitliga (Skjöldebrand 1997:24ff). Under flera av de arkeologiska undersökningarna i trakten har dateringar och fynd visat på att platsen utnyttjats under stenåldern, bland annat vid RAÄ 37 strax söderut (Carlsson m fl 1997:9).

Vid anläggandet av väg 32 förundersöktes två boplatzlokaler ett par kilometer norrut (Mjölby RAÄ 243, Högby RAÄ 86), som innehöll anläggningar och fynd från mesolitisk och neolitisk tid (Zetterlund & Helander 1995; Larsson 1996). De närmast belägna stenåldersboplatserna av större format är de som undersöktes i Hulje cirka 800 meter västerut (Högby RAÄ 89, Mjölby RAÄ 234–236 och RAÄ 246).

Tidigare undersökningar

Kunskapen om Mjölbytraktens förhistoria är i ett skede där mycket ny information framkommit de senaste två decennierna. Större exploateringsprojekt som till exempel anläggandet och omläggningen av E4:an och väg 32, samt planering av bostadsområden har bidragit till mycket ny kunskap om området. Redan i början av 1900-talet utfördes dock en undersökning vid Kungshögagravfältet, RAÄ 231:1, en plats endast 200 meter från kvarteret Ryttaren. I samband med att grustäkt bedrevs, framkom ben, järnföremål och keramik. Robert Norrby, som då undersökte saken närmare, konstaterade att man påträffat ett järnåldersgravfält som bestod av ett antal brandgropar övertäckta med mindre stenpackningar. Norrby menade att ett tusental liknande gravar redan hade grävts bort på en 15 000 m² stor yta, beräknat efter hur tätt de påträffade gravarna låg. Denna uppskattning kan verka överdriven, även om Norrby själv beskriver att ”1000 brandgropar, för hela gravfältet ingalunda är för högt tilltagen” (Norrby 1903:21). Norrby undersökte även ett antal gravar uppe på Kungshögaåsen; treuddar, högar och runda samt rektangulära och kvadratiska stensättningar. Innehållet i gravarna daterade dem till både äldre och yngre järnålder. Sedan Norrbys tid har inte några större arkeologiska undersökningar utförts av gravfält i närområdet. En undersökning av ett förromersk flatmarksgravfält utfördes dock en kilometer österut vid Nya Kyrkogården i Mjölby (Nilsson 1978:106). Ett antal mindre undersökningar har även utförts strax utanför Mjölby (se ovan). Vid Linneberg, omkring tre kilometer norrut, utfördes 1992 en något större undersökning av ett gravfält (Högby RAÄ 14:1). Gravfältet innehöll stensättningar från romersk järnålder med både skelett- och brandgravskick samt ett rikt gravinnehåll. Gravinnehållet med bland annat ädelmetaller tydde på att en samhällselit var begravd på platsen (Helander & Zetterlund 1998). År 1992 undersöktes ett antal mesolitiska och senneolitiska boplatser ett hundratal meter söder om gravfältet (Högby RAÄ 86 och 243). Vid undersökningen framkom bland annat senneolitisk keramik med taggtrådsornamentik (se mer under avsnittet Fynd) samt flintredskap av neolitisk karaktär (Larsson 1996:16ff, 32ff). En gravtyp som är mycket ovanlig, en s k tuegrav, undersöktes i samma område (Mjölby RAÄ 242). Tuegravar är i förekommande fall daterade till förromersk järnålder och återfinns närmast i Danmark och Tyskland, endast ett fall är känt i Södermanland (Elfstrand och Skjöldebrand 1996:10).

I Hogstads socken, fyra kilometer väster om kvarteret Ryttaren, undersöktes en lokal med lämningar från mesolitikum till medeltid (RAÄ 157). Undersökningen i Hogstad är ett exempel på hur en plats uppvisar en längre kontinuitet av lämningar, vilket också ger en antydning av att Mjölbytrakten var attraktiv för bosättning under flera tidsperioder (Elfstrand 2005).

I det absoluta närområdet har som tidigare nämnts, en mindre yta med härdar och stolphål undersökts (Nilsson 1974). Utgrävningar av större dignitet utfördes i Hulje och Skrukeby 1995 i samband med E4:ans omläggning. Tre områden slutundersöktes, RAÄ 89 i Högby socken, samt RAÄ 234–236 och RAÄ 246 i Mjölby socken. Merparten av de undersökta boplatserna hörde hemma i äldre järnålder och utgjordes huvudsakligen av boplatser som representerades av ett antal treskeppiga hus och ett mycket stort antal härdar. Även gravar och ett kulthus från bronsålder undersöktes. Hyddlämningar och fynd i bergart och flinta utgjorde resterna av en äldre bosättning från perioden tidig-senneolitikum (Carlsson m fl 1997:17ff, 57f, 77).

Syfte

Den arkeologiska utredningen syftade till att klargöra om fasta fornlämningar berördes av exploateringsföretaget. Den efterföljande förundersökningens syfte var att i vidare mening fastställa fornlämningarnas karaktär, ålder och utbredning. En tyngdpunkt i syftet var även att klargöra fornlämningens vetenskapliga potential. Vidare formulerades två målsättningar. En berörde boplatssytan med målet att avgränsa och datera området med tydliga boplatsslämningar, samt att ta reda på om ytan representerade platsen för en förhistorisk huskonstruktion. Den andra målsättningen berörde eventuella kulturlagers uppbyggnad, fyndinnehåll och datering. Lagren skulle sedan om möjligt, söka förstås i samband med boplatssytan, samt i förhållande till överlagrade anläggningar.

Slutundersökningens syfte var först och främst:

- Att datera anläggningarna och klargöra deras inbördes funktion inom boplatsskomplexet.
- Att klargöra om platsen använts för speciella ändamål, vilket resulterat i att platsen återanvänts vid upprepade tillfällen, eller om anläggningarna representerar en enstaka bosättning.
- Att sätta in fornlämningen som ett komplement till helhetsbilden av den kända fornlämningsmiljön inom området.

Metod

Den arkeologiska utredningen, etapp 2, innebar sökschaktsgrävning med grävmaskin inom aktuellt exploateringsområde. Matjorden banades skiktvis av ned till anläggningsnivå. Framrensning av anläggningarna utfördes med hjälp av handredskap. Utredningen avbröts då fornlämning kunde konstateras.

Utredningens schakt och anläggningar mättes in med DGPS och registrerades och bearbetades i Riksantikvarieämbetets informationssystem Intrasis.

Den arkeologiska förundersökningen fortsatte med en utökad sökschaktsgrävning med hjälp av grävmaskin i syfte att närmare begränsa ytan med tydliga boplatsslämningar. Ett urval av framkomna anläggningar undersöktes och daterbart material för ¹⁴C-analys valdes ut. Anläggningar undersöktes med handredskap och dokumenterades i plan och profil. Förundersökningens schakt, anläggningar och fynd mättes in med totalstation och registrerades i Intrasis.

Vid slutundersökningen avbanades området skiktvis ned till orörd nivå med hjälp av grävmaskin. En större sammanhängande yta skapades för att få en bild av de olika anläggningarnas rumsliga förhållanden. Därefter användes handredskap för framrensning av anläggningarna. De anläggningar som grävdes ut, undersöktes i regel till hälften med handredskap samt i vissa fall med maskin, beroende på anläggningens storlek. Plandokumentationen utfördes med totalstation, medan sektioner ritades manuellt och fotograferades med digitalkamera. All dokumentation har lagrats och bearbetats i Intrasis. Programmen Intrasis Analysis och Arcmap har använts för framtagande av planöversikter samt för rumsliga tolkningar av anläggningarna.

Analys

På för- och slutundersökningen insamlades prover för analys av vedart och för ¹⁴C-analys i syfte att datera anläggningar och faser på den undersökta ytan. Vedartsanalysen av prover utvalda för ¹⁴C-datering, har utförts av Ulf Strucke, Riksantikvarieämbetet, UV Mitt i Stockholm. Nio utvalda prover skickades sedan vidare för ¹⁴C-analys. Åtta av proverna analyserades av Göran Possnert på Ångströmlaboratoriet vid Uppsala Universitet. Ett av proverna skickades för konventionell ¹⁴C-datering till Centrum voor IsotopenOnderzoek vid Groningens Riksuniversitet i Holland. Analysen utfördes av J van der Plicht. Analysernas värden har i efterhand kalibrerats i programmet OxCal v3.9. En bedömning av fyndmaterialet i kvarts, bergart och flinta har utförts av Fredrik Molin, Riksantikvarieämbetet, UV Öst i Linköping.

Källkritiska synpunkter

Av utredningen och förundersökningsresultaten att döma framstod ett antal anläggningar som störda och genomplöjda av senare tiders jordbruk, vilket ofta är att förvänta av boplatser i åkermark. Vid slutundersökningen visade det sig att många anläggningar var relativt välbevarade, medan andra var mer störda i partier där mindre förhöjningar förekom. Sentida aktiviteter yttrade sig som diken av olika slag och i olika riktningar. I en rännformad konstruktion förekom stenskodda stolphål, vilket vid första anblicken skulle kunna utgöra resterna av ett förhistoriskt hus. Rännan hade dock en fyllning med sentida material och utgjorde sannolikt resterna av en gränsmarkering med stängselstolpar. Även ett mindre antal gropar visade sig innehålla fynd som tegel och glas. En del av markingreppen kan också förklara varför två av ¹⁴C-dateringarna gav resultat från historisk tid, 14-1500-tal, men som ändå visar att platsen har brukats under flera perioder. En del av fynden hittades i matjordsskiktet, vilket också indikerar att de kulturlager som troligen funnits på platsen, har plöjts bort av djupgående plog. På slutundersökningen fick fortlöpande prioriteringar göras, då alla anläggningar som mättes in i plan inte kunde grävas ut på grund av tidsbrist. Det visade sig att antalet framkomna anläggningar vida översteg vad som var förväntat och beräknat inom ramen för projektet. Tolkningen av platsen som helhet skulle sannolikt inte ha påverkats märkvärt, även om samtliga anläggningar hade undersökts i sektion. Möjligen skulle tolkningen av enskilda strukturer eller delar av sådana kunnat påverkas i viss mån.

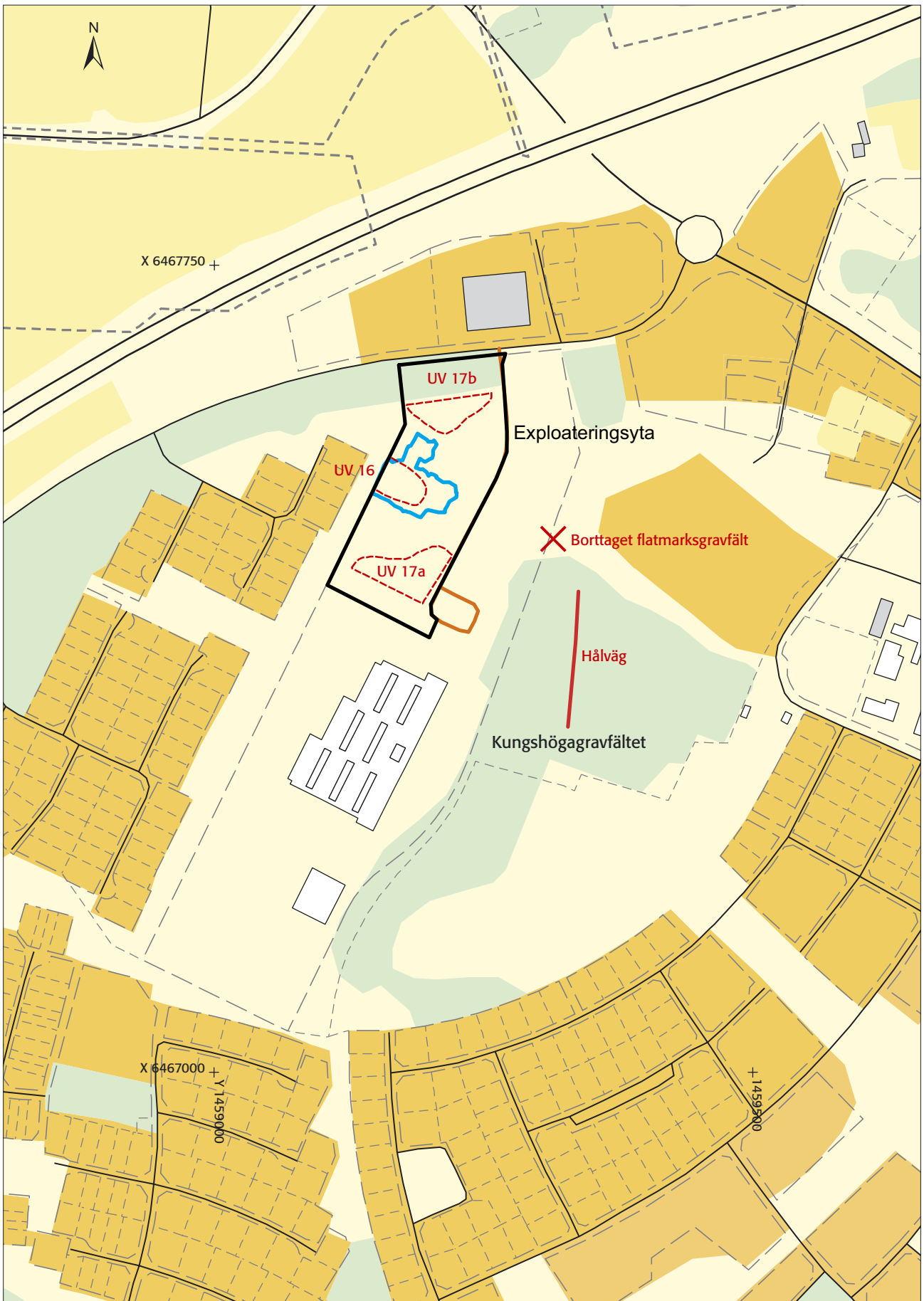

Fig 3. Fastighetskartan med exploateringsytan, de tre utredningsområdena samt den senare avgränsningen för slutundersökningen markerad med något kraftigare linje. Det borttagna flatmarksgravfältet är markerat med ett kryss. Skala 1:5000.

Resultat

Utredningen

Utredningsområdet utgjorde samma yta som den detaljplanerade ytan för friliggande hus. Denna yta var cirka 24 000 m² stor (se fig 3). Vid utredningen drogs 31 sökschakt, där den sammanlagda längden uppgick till 496 löpmeter. Schaktbredden var 1,6 meter. På den norra delen av utredningsområdet var marken utfylld med ett lager bestående av schaktmassor som var maximalt 1,4 m tjockt. I denna del av området fanns även en lång vall (bullervall) som hörde ihop med det påförda lagret. Lagret har utjämnat topografin till en mer flack profil i denna del av utredningsområdet, som ursprungligen utgjorts av en mindre åsrygg i väst-östlig riktning. Den mellersta och södra delen av utredningsområdet bestod av nämnda ås med söderslutning. Den södra delens ursprungliga marknivå var av lerig karaktär och övergick till ett mer blött parti längst i söder. Det blötare partiet tolkas ha med ett tidigare mindre vattendrag eller bäck att göra, numera borttaget. Vattendraget kan identifieras på äldre kartmaterial (Stenvall 2006). På åspartiet med söderslutning i den mellersta delen av området påträffades sex anläggningar, varav tre härदार och tre stolphål. Området för anläggningarna bedömdes som en förhistorisk bopplats och benämndes efter fältarbetet som UV 16, vilken i ett senare skede fick RAÄ-nummer 266 i Mjölby socken. Boplatsens omfattning var efter utredningen cirka 50x30 meter i öst-västlig riktning.

På den södra delen av utredningsområdet påträffades ett 0,25–0,3 meter tjockt odlingslager under det sentida matjordslagret. Detta lager tolkades som ett äldre odlingslager. Äldre odlingslager och fossila åkrar är vanligt förekommande vid förhistoriska boplatser. Dessa kan ibland innehålla bortodlade rester av kulturlager och anläggningar från boplatstyror (se Elfstrand och Hennius 2005; Kraft 2006; Stenvall 2005). Den enda påträffade anläggningen på denna södra del av undersökningsområdet var en sönderplöjd härd. Odlingslagret och härden fick benämningen UV 17a, vilket senare registrerades som RAÄ 264.

På den norra delen av området framkom inga anläggningar. Däremot fanns ett lager omkring 0,3 meter tjockt mellan de påförda massorna och undergrunden. Troligen utgör detta lager samma typ av omblandat odlings- och kulturlager som fanns i den södra delen av utredningsområdet (UV 17a). Detta lager var dessutom fyndförande i sin bottendel i övergången till undergrunden. Bland annat påträffades en bit hårt bränd lera, men av störst intresse var ett par keramikbitar av neolitisk karaktär (se fig 4). Keramiken är dekorerad med så kallad taggtrådsdekor, vilken förekommer under perioden tidig senneolitikum-tidig bronsålder (ca 2300–1500 f Kr).

Fyndet blev något tongivande för den kommande undersökningen, då bopplatsen ur denna synpunkt skulle kunna vara neolitisk. Denna del av utredningsområdet benämndes UV 17b, som senare fick RAÄ-nummer 265.

Fig 4. Taggtrådskeramiken, funnen i ett lager på RAÄ 265 (UV 17b). Foto av Claes Brännfjord (U3638:67).

Förundersökningen

Utifrån den arkeologiska utredningens resultat, drogs ytterligare 14 sökschakt om totalt 420 löpmeter. Schaktbredden var 1,6 meter, men på flera ställen utökades bredden och något större ytor öppnades där anläggningar påträffades. 26 anläggningar i form av stolphål, härdar och gropar registrerades. Majoriteten av anläggningarna hittades på det centrala området, UV 16, där det sedan utredningen indikerats en koncentration av stolphål och härdar. De flesta av anläggningarna löpte längs åspartiets södra sida, samt uppe på själva krönet. Totalt lokaliserades ett dussintal härdar, fyra gropar och sju stolphål i detta område, dock inga fynd.

Undersökningen av UV 17b, det i norr belägna området där taggträdskeramiken påträffades, gav inte något resultat alls. Varken anläggningar eller fynd framkom, vilket troligen indikerar att den ursprungliga markytan blivit utplöjd och skadad av senare tiders jordbruk.

Förundersökningens utgångspunkt var att utredningsresultatet indikerade en neolitisk boplatz, vilket representerades av taggträdskeramiken. Denna bild kom att ändras något, då flera av anläggningarna snarare gav ett intryck av äldre järnålder. Detta förstärktes även när ytterligare fynd av keramikskärvor påträffades, vilka var av äldre järnålderskaraktär (se fig 5). Dessa påträffades i en grop på den i söder belägna UV 17a. I övrigt framkom endast en härd på detta område, samt det tidigare påträffade odlingslagret som var uppblandat med kulturlager från boplatzen. En grop framkom i området mellan UV 16 och UV17a. Förundersökningens resultat visade att åspartiet var det mest angelägna för en vidare prioriterad slutundersökning, då anläggningarna var som tätast där, men nästan obefintliga på UV 17a och b. Dessutom var de härdar som påträffades vid utredningen och förundersökningen på UV 17a, så pass skadade och genomplöjda. Områdena norr och söder om UV16 gick därför inte vidare till en slutundersökning.

Slutundersökningen

På slutundersökningen schaktades en större yta upp vid UV16. Undersökningen hade nu mer fokuserats på att anläggningarna primärt utgjorde spåren av en järnåldersboplatz, även om någon form av neolitisk bosättning sannolikt förekommit i området. Ett antal fynd av flinta som framkom vid slutundersökningen förstärkte denna bild. Totalt undersöktes ca 3100 m², inklusive tidigare utrednings- och förundersökningsschakt. Anläggningarna från de tidigare undersökningarna på UV16 mättes in med ny identitet.

Den avbanade ytan visade sig innehålla ett aktivitets- eller arbetsområde, där framför allt två härdområden sätter sin prägel. Några tydligt markerade husstrukturer i form av långhus kunde inte fastställas inom den schaktade ytan, även om närvaron av sådana anades på några ställen. Grupperingar av stolphål kan på några ställen eventuellt tolkas som ett långhus och en mindre förrådsbyggnad. Totalt registrerades 109 anläggningar inom området. Anläggningarna kategoriserades som stolphål, härdar, gropar, rännor, kulturlager och ett odlingsröse. Dessutom fanns ett antal mörkfärgningar. Dessa anläggningar dokumenterades endast delvis vilket innebar att de mättes in i plan och tolkades som ett arkeologiskt objekt, men undersöktes inte i sektion för en slutgiltig tolkning (se Källkritiska synpunkter). Alla anläggningar är beskrivna i bilaga ett. Vissa av anläggningarna är dock inte beskrivna i detalj, då de inte heller undersöktes stratigrafiskt.

Redovisningen av resultatdelen från slutundersökningen är indelad på följande vis. Först redovisas anläggningsskategorier, därefter de härdområden och strukturer som tolkades ur materialet, och sedan de fynd som framkom (se fig 11). Slutligen redovisas ¹⁴C-dateringar och vedartsanalys, samt en utvärdering och diskussion av resultatet i relation till slutundersökningens målsättning.

Fig 5. Keramik från äldre järnålder, fynd från en grop på UV 17a. Foto av Claes Brännfjord (U3638:68).

Fig 6. Stolphålet A1509 i profil, ett av de tydligare stolphålen på området med stenskoning.
Foto från sydöst av Anders Kraft (U3638:23).

Stolphål

Kategorin stolphål var den vanligaste förekommande anläggningen inom området. Totalt registrerades 43 stolphål, majoriteten av dem undersöktes i sektion. Några stolphål var av mindre storlek, vilket snarare beskriver dem mer som pinn- eller störhål. Skillnaden mellan ett något större stolphål och ett pinnhål är att stolphålet normalt har en nedgrävning, medan pinnhållet saknar sådan då pinnen stuckits direkt ned i marken.

Stolphålen förekom mycket spritt över hela den undersökta ytan. Den östra delen av ytan var i princip fri från stolphål, endast ett fåtal stolphål förekom här. Detta kan bero på att plojen sannolikt förstört ett antal stolphål, då djupa plogfåror syntes på denna del av ytan. Tre grovt indelade "kluster" fanns på ytans norra, mellersta och södra del, dock är det knappast tal om någon koncentration av stolphål i dessa områden. Enstaka stolphål var stenskodda, andra inte. Fyllningen i stolphålen var av olika karaktär, en del stolphål var tydliga, andra mycket diffusa. De flesta stolphål saknade tolkningsbara kontexter, med andra ord var det svårt att knyta dem till hus eller andra strukturer. Återigen

kan bortodlingsfaktorn ha försvårat möjligheten att identifiera strukturer. Stolphålen var mellan 0,1 och 0,47 meter i diameter och från 0,05 till 0,39 meter djupa. Profilerna hade varierat utseende, från skålformade, U-formade, spetsiga, flacka och trattformade till lutande eller raka sidor med plan botten.

Härdar

Härdar utgjorde den näst vanligaste anläggningskategorin. De härdar som påträffades var generellt bättre bevarade än vad som kunde förväntas på en sönderplöjd yta. Några härdar hade dock genomplöjts av plog. Totalt registrerades 29 härdar, samtliga framrensade tydligt i plan. Av dessa undersöktes tolv i sektion och elva grävdes ut till 100%. Härdarna var runda till ovala och oregelbundna. Två härdar var något rektangulära i formen. Den vanligaste formen i profil av de härdar som undersöktes, var flack till skålformad. Storleken varierade mellan 0,67 och 2,6 meter, och djupet mellan 0,07 till 0,23 meter. Alla undersökta härdar hade rikligt med sten, sot och kol i fyllningen. Två tydliga grupperingar av härdar fanns i den västra och den östra delen av ytans mellersta parti (se mer under Härdområden). Enstaka härdar förekom på undersökningsytans norra del.

Gropar

Groparna var den tredje mest förekommande lämningen. Kategorin gropar utgjorde en anläggningstyp som skiljde sig mot övriga anläggningar genom att vara större och djupare. Gropar är ofta ur ett arkeologiskt perspektiv, svåra att funktionsbestämma då de kan ha varit tillkomna och använda under längre tid och ha olika syften. En grop kan till exempel användas primärt för lertäkt till husväggar, sekundärt för att slänga avfall i eller nyttja som förvaringsutrymme. Fyra stycken gropar undersöktes, varav två kunde fastställas till avfallsgropar på grund av

Fig 7. En av groparna med avfall, A844, med innehåll av sot, kol, skärvsten, keramik och brända ben.
Foto från öst av Anders Kraft (U3638:37).

innehållet av skärvsten, brända ben, keramik och kol. Ett par av groparna har troligen använts för att slänga avfall och material från närliggande härdar, t ex A844 (se bilaga 4 för nämnda anläggningar, som återges i profil). Ganska säkert finns ett mörkertal av gropar bland de anläggningar som bortprioriterades och som endast dokumenterades i plan och ej i profil (se nedan). Den rumsliga fördelningen eller koncentrationer av gropar är därför svår att bestämma. De gropar som undersöktes var 0,6 till 1,5 meter stora och 0,22 till 0,3 meter djupa. Formen var oval, njurformad, till rund. Profilen var skålformad.

Rännor

Med ränna avses i detta fall en avlång nedgrävning, som ibland förekommer vid husväggar eller hägnader. En ränna kan vara svår att särskilja från grop, men kriteriet är här att den skall vara avlång och inte så djup. Tre rännor registrerades på slutundersökningen, två i den östra delen av området och en i den norra delen. Rännorna var 2,5 till 4 meter långa, 0,7 till 0,9 meter breda och från 0,22 till 0,25 meter djupa. Rännan på den norra delen av ytan, A2282, innehöll kol, keramik och bränd lera. Den tolkas höra samman med ett antal stolphål omkring fem meter nordväst om anläggningen. De andra rännorna innehöll också kol och bränd lera, samt bitar av keramik. Rännorna kan tolkas utgöra rester av väggar i en huskonstruktion med tanke på innehållet, dock var kolet i dem mycket grovt och en del bitar var inte genombrända. Vid ¹⁴C-dateringen visade det sig att en av dem daterades till 1400–1500-tal. Tolkningen av två rännor som rester av förhistoriska hus är därför mindre sannolik. Yngre kol kan infiltrera eller överlagra äldre anläggningar, men troligen utgör anläggningarna del av en sentida konstruktion. Det enda som motsäger en sådan tolkning är fyndet av keramik (F 13) med järnålderskaraktär i en av rännornas fyllning. Dessa tolkningar kan möjligen förklaras av att undersökningsytan var mycket störd av plogfårar i denna del av området.

Fig 8. Rännan A2282 i profil. Anläggningen låg i den norra delen av området, intill ett antal stolphål. Möjligen utgör de tillsammans resterna av en husstruktur. Foto från öst av Anders Kraft (U3638:54).

Kulturlager

Två kulturlagerrester påträffades. Ett kulturlager var 18x3 meter stort och innehöll bränd lera och kolbitar. Tegelstenar i fyllningen avfärdade dock anläggningen som förhistorisk. Troligen hör lagerresten samman med sentida aktiviteter på platsen, kanske från 1400- eller 1500-talen. En mindre kulturlagerrest påträffades på den västra delen av undersökningsytan. I fyllningen fanns kolbitar och mindre skärvstenar, vilket är att förvänta då lagerresten var belägen i ett av härdområdena. Det ringa antalet kulturlagerrester på området visar att marken nyttjats av sentida jordbruk, vilket medfört att kulturlagren plöjts bort eller blandats upp med matjorden.

Odlingsröse

I den östra delen av ytan återfanns en stenpackning som var 3,5x2,5 meter stor. Stenarna var omkring 0,1 till 0,25 meter stora och delvis eldpåverkade. Anläggningen tolkades som ett odlingsröse, vilket till större delen var nedgrävt i marken och knappt synbart ovan mark. Röset överlagrade stratigrafiskt sett en äldre anläggning med skärvsten, sten, kol och sot. Denna tolkades som en 1 till 1,2 meter stor härd eller härdgrop, då anläggningen var 0,5 meter djup.

Mörkfärgningar/övriga anläggningar

Denna kategori är en benämning på de mörkfärgningar som tolkades utgöra förhistoriska anläggningar, utifrån en bedömning i plan. Dessa anläggningar mättes in i plan, men undersöktes inte i sektion. Det främsta skälet var tidsbrist, då antalet anläggningar var något större än förväntat. Ett annat skäl var att vissa anläggningstyper som härdar och stolphål prioriterades i första hand för att tolka eventuella strukturer på platsen. Bland dessa mörkfärgningar kan det ha funnits ytterligare ett antal kategorier som gropar, nedgrävningar av olika slag, stolphål och andra konstruktioner. Troligen utgjorde många av dem större gropar, vilka brukar vara bland de mest fyndförande anläggningarna. Tyvärr var det inte möjligt att undersöka dessa vidare. Antalet anläggningar som ej dokumenterades i sektion utgjorde cirka 27 procent av det totala antalet anläggningar.

Fyndförande matjordslager

Utöver ovan beskrivna odlingsröse, var själva matjordslagret resultatet av sentida odling. Matjordstäckets var generellt 0,2 till 0,4 meter tjockt, och som tunnast på de partier där små förhöjningar fanns i topografin. Det var även här som de förhistoriska anläggningarna var som mest skadade eller bortplöjda. Matjordslagret bestod av mörkbrun humös silt. Många av de påträffade fynden (flinta, kvarts) fanns i matjordslagret vilket även visar bortodlingsgraden eller skadan på underliggande anläggningar och kulturlager. Troligen hade en matjordsarkeologisk undersökning med hjälp av sållning resulterat i ett större antal lösfynd. Matjordslagret var även något tunnare på själva åsen där de flesta anläggningar påträffades, och något tjockare söder och norr om den.

Äldre odlingsytor

I samband med utredningen och förundersökningen påträffades ett äldre matjordslager söder om den slutundersökta ytan. Frågan var om lagret representerade en odlingsverksamhet av förhistoriskt slag, eller om det var av något senare slag. Det som talade för en något äldre datering var förekomsten av bränd lera och kolsplitter i fyllningen, vilket skulle kunna tyda på att marken varit plöjd redan under äldre järnålder. Flera undersökningar av boplatser från äldre järnålder har visat ett mönster hur marken brukats under längre tid. Gårdslägen övergavs för att något senare användas som åkermark. Efter ytterligare en tid överges åkermarken och kan eventuellt tas i besittning för uppförande av en ny gård osv. Följden blir att anläggningar, kulturlager och fynd blandas upp med ploglagren. Tanken var att ytan söder om boplatserna utgjorde ett sådant "fenomen" med ett daterbart material, som till exempel kolsplittret. Odlingslagret på kvarteret Ryttern yttrade sig som ett decimetertjockt gulflammigt grått lager. Under detta fanns spår efter ärjning (årderspår), vilket styrkte tolkningen av en äldre brukad mark. Ett prov med träkol togs i botten av detta lager (A200092, se bilaga 1). ¹⁴C-analysen gav dock en datering till tidigt 1400–1500-tal (se även avsnittet ¹⁴C-analys), vilket gav en något motstridig bild.

Härdområden

De 29 härदार som registrerades vid undersökningen kan med några undantag delas in i två härdområden. Härdområden betraktas som sammanhörande med boplatser eller gårdslägen, till vilka specifika funktioner och aktiviteter kan knytas. De förekommer vanligtvis i nära anslutning till husen, söder om dem och vid gavelpartierna. Ett sätt att tolka en boplatser, är att analysera härdområdenas ålder, om de tillhör olika faser, om de kan knytas till matlagning eller hantverksproduktion och om de är samtida med husen. Härdarnas uppbyggnad kan även ge ledtrådar till deras funktion. En vedartsanalys kan även ge svar på om de har använts under

Fig 9 och 10. Det äldre odlingslagret i schaktväggen, samt underliggande åderspår som kan skönjas vagt. Foto från väst (U3638:52) respektive syd (U3638:66) av Bengt Elfstrand.

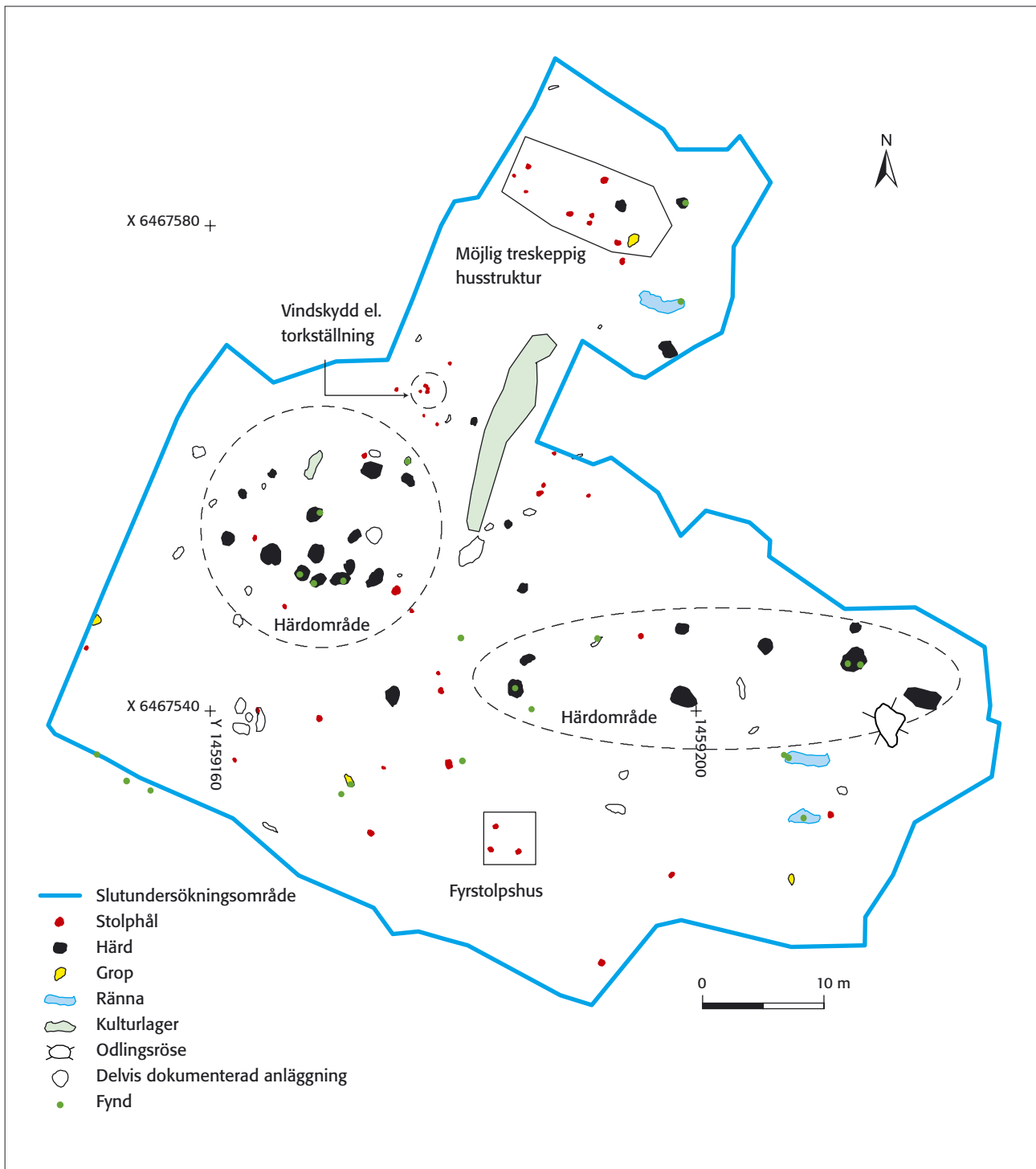

Fig 11. Slutundersökningens anläggningar och strukturer markerade. Skala 1:500.

längre tid eller vid enstaka tillfällen. Om vedarter med höga energivärden använts, till exempel björk eller al, eller om den endast innehåller ett träslag, kan det innebära att härden använts för ett särskilt syfte där en jämn och hög temperatur eftersträvats. Det kan också innebära att härden brukats vid ett eller flera tillfällen. En större mängd olika vedarter i en och samma härd kan representera hushållshärddar för matlagning, där man använt den ved som för tillfället fanns att tillgå (Åstrand 2004:17ff; Hylén 2002:75ff). Ett annat sätt att analysera härdområden är att se till härdarnas stratigrafiska uppbyggnad och om de är nedgrävda eller ytliga. Härdgropar anses generellt ha med matlagning att göra, även om de kan tillskrivas andra användningsområden. De två härdområdena på kvarteret Ryttaren grupperades dels mycket tätt på den västra delen av ytan och dels något mer utspritt eller i ett stråk på den östra delen (se fig 11).

Så gott som samtliga i sektion dokumenterade härdar var av typen härdgrop, och var även uppbyggda i flera lager. Någon skillnad i funktion kunde därför inte göras mellan de båda härdområdena. De har troligen utgjort aktivitetsytor med en huvudsaklig inriktning på matlagning, då brända ben och bränd lera utgjorde vanliga fynd i dem. Dessutom hade i flera fall en och samma härd ett antal olika vedarter i fyllningen, vilket också tyder på ett upprepat bruk av eldstaden under en längre period, sannolikt ett kriterium för matlagning enligt ovan nämnda tolkning. En mer nyanserad bild över härdområdets inbördes funktion, hade varit möjlig om ett större antal härdar hade dokumenterats i sektion. ^{14}C -analysen visar dock en brukning av båda härdområdena under samma period under förromersk järnålder (se ^{14}C -dateringar).

Fig 12 och 13. Två foton av typen härdgrop, som förekom på de båda härdområdena. A221 i profil, samt ett översiktsfoto på det västra härdområdet med härdarna framrensade i plan. Båda foton från syd av Bengt Elfstrand (U3638:41 samt U3638:69).

Fig 14. Arbetsfoto. Bengt Elfstrand rensar fram en härd i plan i det västra härdområdet. Vid slutundersökningen var det mycket varmt, vilket fick många av anläggningarna att torka snabbt. Foto från öst av Anders Kraft (U3638:57).

Strukturer

Detta avsnitt tar i huvudsak upp de få strukturer som kunde tolkas på slutundersökningen. Inga helt kompletta hus eller andra konstruktioner framkom, men närvaron av sådana kunde anas inom delar av området. Nedan följer en kort beskrivning av dessa.

Det enda tolkningsbara huset utgjordes av en förrådsbyggnad, ett så kallat fyrstolpshus. Av husets fyra stolpar kvarstod endast tre stolphål. Fyrstolpshuset utgjorde förvaringsutrymmen för till exempel hö (stacklade) eller ved. Huset hade en kvadratisk i form med en storlek om 2,2x2 meter och bestod av stolphålen A1345, A1357 och A1371 (se bilaga 4), som var jämna i diameter. Fyrstolpshuset påträffades på den södra delen av ytan (se fig 11).

En annan husstruktur återfanns på den norra delen av undersökningsytan, men kunde inte tolkas närmare. Den vanligaste typen av hus under äldre järnålder är treskeppiga långhus (sidsulehus). Sannolikt utgör stolphålen resterna efter ett sådant hus även om tolkningen är spekulativ. Bland stolphålen fanns även en härd, vilken skulle kunna ha utgjort en central värme-källa i huset. Statistiskt sett är järnåldershus orienterade i väst-östlig riktning med en viss dragning åt västnordväst-östsydöstlig riktning, vilket även är gällande i detta fall. I husstrukturen fanns endast tre eller fyra stolphål med takbärande funktion bevarade. Bockbredden under förromersk järnålder har i regel bredare mittskepp och smalare sidoskepp, till skillnad mot den romerska järnålderns hus med smalare mittskepp och bredare sidoskepp (s k underbalanserade hus). Kanske utgör det förmodade huset en konstruktion från förromersk järnålder med ett brett mittskepp (Göthberg m fl 1995:180). Huset låg omkring 25 meter norr om det västra härdområdet, vilket möjliggör att härdområdet hör samman med det eventuella huset.

En formation av tätliggande stolphål mellan det förmodade treskeppiga huset och det västra härdområdet, kan möjligen ha utgjort en mindre struktur. Denna struktur skulle på grund av sin utformning, kunna tolkas som ett vindskydd eller en torkställning.

Fynd

Antalet fynd från slutundersökningen var mycket få. Totalt registrerades 22 fyndposter. Fynden bestod av tre fyndposter av keramik, nio av bränd lera, tre av brända ben, två malstenar i bergart, fyra flintavslag och en fyndpost med bitar av kvarts och kvartsit. Av keramiken kvarstod endast fragmentariska bitar av äldre järnålderskaraktär. Brända ben och bränd lera hittades så gott som uteslutande i härdarna, vilket är att förvänta i härdar som använts för matlagning. De påträffade malstenarna vittnar naturligtvis om att en del av aktiviteten på platsen varit inriktad på framställning av mjöl, kanske från sädeslag som odlades i närområdet.

Det mest användbara materialet för analys var flintavslagen, vilket bekräftar att en neolitisk bosättning sannolikt funnits i området. Tyvärr är flintan tillsammans med taggträdskeramiken från utredningen det enda som fanns kvar av den, undantaget ett mindre antal kvartsbitar. Flintmaterialet bestod av sydiskandinavisk flinta. En av flintbitarna var ett avslag (F4), en hade en slipad yta och var bränd (F9), eventuellt med bruksretusch, den tredje var ett avslag från ett slipat föremål, troligen en mejsel eller en yxa (F10). Det fjärde föremålet var en avslagskrapa (F15). Avslagen är troligen uteslutande från redskap med tanke på de slipade ytorna. Avslagen kan härledas till mellan-senneolitisk period, eventuellt tidig bronsålder, vilket även taggträdskeramiken indikerade (muntlig yttrande Fredrik Molin). Taggträdskeramik påträffades på en undersökning av Högby RAÄ 86 och 243, och är det närmast kända samtida fyndet av sådan karaktär (Larsson 1996:16ff, 32ff). Denna typ av keramik dateras till perioden senneolitikum-tidig bronsålder.

¹⁴C-dateringar

Dateringarna från slutundersökningen framgår av nedanstående figur och tabell och kan delas in i två grupper:

- Dateringar från förromersk järnålder.
- Dateringar från sen medeltid och modern tid.

De sena dateringarna får tolkas som ett resultat av agrar verksamhet i området. Om kolet från denna period infiltrerat äldre anläggningar genom nedplöjning, är svårt att tolka. Till exempel var fyndet av järnålderskeramik i anläggningen A1945, som daterades till sen medeltid–modern tid, ett sådant tvetydigt exempel. Dessa sena dateringar påverkar dock inte helhetsbilden av den förromerska boplatzen. Härdområdena och de daterade härdarna visar på att platsen brukades under ett tidsspänn på cirka 300–400 år. Om detta skett kontinuerligt eller i återkommande cykler är omöjligt att säga. Boplatser från äldre järnålder har enligt tidigare resonemang (se Äldre odlingsytor) ofta återbrukats i intervaller, och utnyttjats som åkermark under mellanliggande perioder. Kolprovet från det äldre odlingslagret strax söder om boplatzen togs i syftet att undersöka om så var fallet. Resultatet visade emellertid på en datering till den sentida perioden.

En del fynd talade för en neolitisk datering, vilket även sannolikt skulle ha återspeglats genom äldre anläggningar. Några sådana kunde dock inte hittas. Ett fåtal härdar i det västra härdområdet gav ett ”neolitiskt” intryck genom att de var något mer urlakade och diffusa i karaktären. Ett av proverna som togs för ¹⁴C-analys valdes därför från en av dem. Resultatet gav en datering till förromersk järnålder, vilket visar att en visuell bedömning av anläggningar i vissa fall kan vara missvisande. Anläggningar från stenåldern har troligen skadats och försvunnit redan under järnåldern, men även på grund av det sentida åkerbruket. Inte minst talar fynden av flinta och keramik i matjordsskiktet för detta.

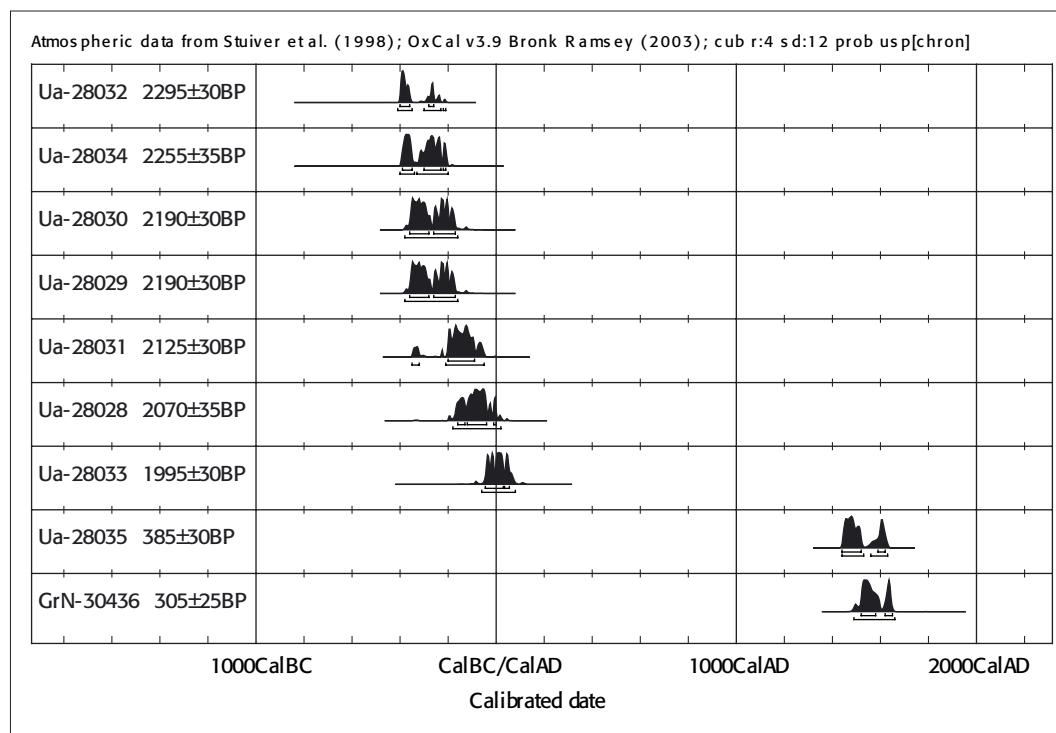

Fig 15. Diagramsekvens över slutundersökningens ¹⁴C-analys. Merparten av resultaten visar att platsen brukats under förromersk järnålder.

Lab nr	Prov nr	Anl nr	Anl typ	Vedart	¹⁴ C-ålder BP	Kalibrerad ålder	Tidsperiod
Ua-28028	PK 1696	A201	Härd	Ek	2070±35	160–130 BC (11,1% 1σ) 120–40 BC (54,4% 1σ) 10 BC–AD (2,7% 1σ) 180 BC–20 AD (95,4% 2σ)	Förromersk järnålder
Ua-28029	PK 1723	A221	Härd	Ek	2190±30	360–280 BC (42,7% 1σ) 260–170 BC (25,5% 1σ) 380–160 BC (95,4% 2σ)	Förromersk järnålder
Ua-28030	PK 2514	A760	Stolphål	Tall	2190±30	360–280 BC (42,7% 1σ) 260–170 BC (25,5% 1σ) 380–160 BC (95,4% 2σ)	Förromersk järnålder
Ua-28031	PK 2082	A975	Härd	Hassel	2125±30	200–90 BC (68,2% 1σ) 350–320 BC (6,6% 2σ) 210–50 BC (88,8% 2σ)	Förromersk järnålder
Ua-28032	PK 2501	A1291	Härd	Bark Lövträd	2295±30	400–360 BC (56,3% 1σ) 280–260 BC (11,9% 1σ) 410–350 BC (63,9% 2σ) 300–230 BC (30,0% 2σ) 220–210 BC (1,5% 2σ)	Förromersk järnålder
Ua-28033	PK 2576	A2138	Härd	Hassel	1995±30	45 BC–30 AD (56,2% 1σ) 35–55 AD (12,0% 1σ) 60 BC–80 AD (95,4% 2σ)	Förromersk-romersk järnålder
Ua-28034	PK 2437	A2341	Härd	Lind	2255±35	390–350 BP (26,3% 1σ) 300–230 BC (37,8% 1σ) 220–210 BC (4,1% 1σ) 400–340 BC (32,0% 2σ) 330–200 BC (63,4% 2σ)	Förromersk järnålder
Ua-28035	PK 200091	A200092	Odlings-lager	Gran	385±30	1440–1520 AD (54,4% 1σ) 1590–1620 AD (13,8% 1σ) 1440–1530 AD (64,9% 2σ) 1560–1630 AD (30,5% 2σ)	Sen medeltid
GrN-30436	PK 2603	A1945	Ränna	Gran	305±25	1520–1580 AD (53,1% 1σ) 1620–1650 AD (15,1% 1σ) 1490–1660 AD (95,4% 2σ)	Sen medeltid-modern tid

Tabell 2. Översikt på vedarts- och ¹⁴C-analyserna, kv Ryttaren SU.

Dateringen av härden som låg intill den möjliga husstrukturen på den norra delen av ytan, visade en samtida datering med härdområdena. Härden kan sannolikt knytas till husets kontext, möjligen kan den ha fungerat som en värmekälla.

Några distinkt åtskilda faser kunde inte urskiljas från de daterade anläggningarna. Diagrammet visar en relativt enhetlig bild. Möjligen kan två mindre faser inom förromersk järnålder skönjas. De fyra översta kurvorna speglar i så fall en tidig förromersk etablering, och de tre nästkommande en sen förromersk aktivitet (se fig 15). Ett av proverna togs från ett stolphål och dateringsresultatet gav lustigt nog en exakt likhet med en av dateringarna från det västra härdområdet. Detta stolphål kunde inte knytas till någon huskontext, kanske på grund av att bortodlingsgraden varit större där.

Utvärdering

De arkeologiska undersökningarna av RAÄ 266 har resulterat i ytterligare en liten pusselbit om den förhistoriska bebyggelsen i Mjölbytrakten. Några av föremålen, taggträdskeramiken och flintan, visar att platsen brukats redan under stenåldern, företrädesvis perioden mellan- till senneolitikum (ca 3300–1800 f Kr), möjligen även tidig bronsålder (ca 1800–1500 f Kr). Det tidigare undersökta härdområdet (Nilsson 1974) strax sydväst om den undersökta ytan saknar dateringsmaterial, men är inte nödvändigtvis från förromersk järnålder och kan mycket väl vara en del av den neolitiska etableringen i området. Vi vet att marken vid den platsen legat nära en våtmark, vilket på äldre kartmaterial finns kvar i form av ett mindre vattendrag. Ett sådant läge är typiskt för en stenåldersboplats, och kanske är det här som den egentliga boplatsen från den perioden ligger. På motsvarande nivå av 120–121 meter över havet påträffades även de neolitiska hyddorna vid Hulje som ligger en knapp kilometer västerut från undersökningsområdet. Troligen visar detta att den forna vattennivån i området från den perioden är att söka vid 120 meterskurvan. En samtida arkeologisk kontext med bl a taggträdskeramik fanns även vid Högby RAÄ 243, omkring två kilometer norr om kvarteret Ryttaren. Även denna plats låg på cirka 120 meter över havet.

Lämningarna inom undersökningsområdet speglar en fortsatt etablering på platsen under förromersk järnålder, en tidsperiod då delar av det närliggande Kungshögagravfältet tas i bruk. Även läget vid det borttagna flatmarksgravfältet samt en hålväg, kan visa att boplatsen har legat på en plats som kanske har utgjort en av knutpunkterna i bygden under den äldre järnåldern. De boplatslämningar som framkom vid undersökningen är förmodligen bara en del av ett gårdskomplex som troligen sträcker sig över en större yta vid foten av Kungshögaåsen. Vid övergången till romersk järnålder (ungefär vid Kristi födelse) lämnas förmodligen platsen som bebyggelseenhet, medan gravfältet fortsätter att tas i bruk (som ett bygdegravfält). Istället bör blickarna till exempel riktas mot boplatsen i Hulje, som i huvudsak med undantag av neolitiska lämningar, daterades till romersk järnålder. Denna plats har troligen utgjort en av flera större

Fig 16. Kungshögagravfältet en regnig dag. En av bygdens dominerande fornlämningar, säkert även en knutpunkt under järnåldern. I bakgrunden granskar Anders Kraft och grävmaskinist Niclas Klockner en av gravarna. Foto från syd av Bengt Elfstrand (U3638:65).

gårdskomplex i Mjölbytrakten under den perioden (ca 0–400 e Kr). Vi vet även att andra platser i bygden markerar den äldre järnåldern som ett händelserikt skede med viss betydelse. Gravfältet vid Linneberg med en fibula i ädelmetall och tuegraven strax söder därom är exempel av mer unik art. Undersökningen av RAÄ 157 i Hogstad socken är ett annat exempel som speglar en längre tids återkommande användning, vilket utmålar Mjölbytrakten som attraktiv för bosättning (Elfstrand 2005). Resultatet från Huljeundersökningarna visar på ett liknande mönster. Förhistoriska boplatser både från sten-, brons- och äldre järnålder på markerade och centrala lägen, sammanföll med de medeltida byarnas landskapsrum (Molin 1999:26).

De daterade anläggningarna från slutundersökningen visade ett aktivitetsområde med två härdområden som till större delen kan sättas i samband med matlagning. Tyvärr var strukturerna efter hus fåtaliga och vaga, även om det sannolikt finns fler sådana lämningar i närområdet. Sådana strukturer hade kunnat ge platsen en mer detaljerad tolkning. Om själva fornlämningen skulle utgöra en del av en stormannagård med större byggnader, kan vi bara spekulera om. Närheten till gravfältet talar för att en gård av dignitet troligen har funnits i området.

Ett annat syfte var att klargöra om platsen har använts vid ett eller upprepade tillfällen. Denna fråga får också anses vara besvarad. Förutom spåren av neolitikum och förromersk järnålder får även senare tiders bruk av marken räknas in som en del av platsens historia. Två av dateringarna gav resultatet sen medeltid och tidig modern tid, vilket vid första intrycket hade en negativ innebörd då de inte svarade mot förväntade resultat. Denna bild kan ur ett annat betraktelsesätt istället vändas till en positiv ledtråd, till exempel ur ett agrarhistoriskt perspektiv. De daterade träkolsbitarna kan förvisso ha infiltrerat underliggande anläggningar och lager, men speglar ändå en odlingsverksamhet på platsen. Ploggångar och ärjade ytor var synliga spår. Vad den daterade anläggningen, en ränna, representerar är mer oklart. Ett historiskt kartöverlägg över platsen (Kaliff m fl 1999:12) uppvisar ett glapp i information om hur marken använts. Möjligen tillhör jorden den äldre byn Wiringes ägor. Att den varit odlad är nu klargjort.

Ett av syftena med slutundersökningen var att sätta in fornlämningen i helhetsbilden av den kända fornlämningsmiljön inom området. Platsen får ses som en del av en process som lett till en ökad bebyggelse i området. Denna resulterar så småningom i bybildningar som t ex i Hulje, Viringe och Mjölby under yngre järnålder och medeltid. Kungshögagravfältets fortsatta användning under vikingatid sätter platsen i fokus på nytt. Andra lämningar förutom gravar är sämre kända i området, även om ett antal runstenar tillsammans med ortnamn utgör kvarlevor från den perioden. Det finns fortfarande stora oexploaterade områden vid platsen för kvarteret Ryttaren, kanske fler lämningar från andra perioder finns att söka där.

En annan dimension som kan tillföras diskussionen är rituellt eller kultiskt användande av platsen under järnåldern. Religionsarkeologiska perspektiv är ofta något svårare att applicera på arkeologiska kontexter, och för den enskilde arkeologen kan detta vara något besvärligt, då jämförbart skriftligt material ofta saknas (Kaliff 1999:72ff). Ur denna synvinkel skulle härdområdena på undersökningsytan kunna utgöra en länk till det närbelägna gravfältet på Kungshögaåsen eller det borttagna flatmarksgravfältet vid dess fot, med en sådan kultisk eller rituell funktion. Härdområdena på kvarteret Ryttaren kan då ges en funktion där rituella måltider hölls i samband med begravningar. Oavsett betraktelsesätt talar själva belägenheten vid gravfältet att boplatserna kan ha brukats i flera syften.

Linköping i april 2007

Anders Kraft

Referenser

Litteratur

- Carlsson, T., Kaliff, A., Molin, A., Molin, F. & Sundberg, K. 1997. *Hulje, boplats, skärersten och gravar*. E4-syd. RAÄ 89, Högby socken samt RAÄ 234–236 och RAÄ 246, Mjölby socken. Östergötland. Arkeologiska slutundersökningar. Rapport 1996:63 UV Linköping. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Elfstrand, B. & Skjöldebrand, M. 1996. *En "tuegrav". Hålvägar och boplatslämningar utmed riksväg 32. Sträckan Sörby–Hulje–Borneholm*. Mjölby och Högby socken, Mjölby kommun, Östergötland. Arkeologisk del- och slutundersökning. Rapport 1996:52 UV Linköping. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Elfstrand, B. 2005. *Jordbruk och jakt vid två våtmarker. Del 1. Odling vid Krakstad våtmark*. RAÄ 157, Krakstad 3:1, Hogstads socken, Mjölby kommun, Östergötland. *Del 2. Våtmarksutnyttjande under mesolitisk- och neolitisk tid samt äldre järnålder*. Hålvägar och stenålderslämningar vid en våtmark, RAÄ 155, Kummelby 13:1, Hogstads socken, Mjölby kommun, Östergötland. Arkeologisk undersökning och delundersökning – E4. Rapport UV Öst 2005:58. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Elfstrand, B. Henniuss, A. 2005. *Mjärdevi – järnålder i högteknologiskt centrum*. RAÄ 224, Lambohov 2:20, Mjärdevi 14:2, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötland. Arkeologisk slutundersökning. Rapport UV Öst 2005:76. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Franzén, G. 1982. *Ortnamn i Östergötland*. Stockholm.
- Göthberg, H. Kyhlberg, O. & Vinberg, A. 1995. *Hus & gård – katalogdel. Hus och gård i det förurbana samhället – Rapport från ett sektorforskningsprojekt vid Riksantikvarieämbetet*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter nr 13, Studier från UV Stockholm. Stockholm.
- Helander, A. & Zetterlund, P. 1998. *Högby. Linnebergsgravfältet från romersk järnålder*. Arkeologisk slutundersökning. Linneberg 1:2 och 1:3, RAÄ 14, Högby socken, Mjölby kommun, Östergötland. Del 3. Rapport 1998:52 UV Linköping. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Hylén, H. 2002. *Ett brinnande intresse för sammanhang – några tankar kring tolkningen av härdområden från äldre järnålder i norra Småland*. Tidskrift – arkeologi i sydöstra Sverige.
- Kaliff, A. 1999. *Ritual och vardagsliv i boplatsmiljö*. I Kaliff (red). Olika perspektiv på en arkeologisk undersökning i västra Östergötland. Skrifter nr 28. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Kraft, A. 2006. *Södra Änggård. Boplatslämningar från romersk järnålder–folkvandringstid*. RAÄ 272, Södra Änggård, Lambohov, 2:20, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötland. Arkeologisk förundersökning och slutundersökning. Rapport UV Öst 2006:58. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Larsson, M. 1996. *Högby. Mesolitiska och senneolitiska boplatser vid Högby i Östergötland. Bosättningsmönster och materiell kultur*. Högby och Mjölby socknar, Mjölby kommun, Östergötland. Del 1. Arkeologisk slutundersökning. Rapport UV Linköping 1996:35. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Molin, F. 1999. *Mellan Skog och Slätt – äldre järnålderns bebyggelse och byar i Västra Östergötland*. I Kaliff (red). Olika perspektiv på en arkeologisk undersökning i västra Östergötland. Skrifter nr 28. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Norrby, R. 1903. *Gravfältet vid Kungshöga nära Mjölby*. Meddelanden från Östergötlands Fornminnesförening 1903. Linköping.
- Nilsson, C. 1974. *Nyupptäckta boplatslämningar*. Stg 1526, Ryttharhagen, Högby fs, Mjölby kommun, Östergötland. RAÄ rapport 1974. Stockholm.
- Nilsson, C. 1978. *Tio års arkeologi i Östergötland genom riksantikvarieämbetets undersökningar*. I Lagercrantz (red). Östergötland Meddelanden 1977 från Östergötlands och Linköpings stads museum (MÖLM). Linköping.

- Skjöldebrand, M. 1997. *Högby 87. En begravningsplats genom årtusenden. Del 2.* RAÅ 87, Högby socken, Mjölby kommun, Östergötland. Rapport 1997:6 UV Linköping. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Stenvall, J. 2005. *En brons- och järnåldersboplats i Veta. Inför upprättande av ny detaljplan inom Veta 5:5 m fl (Veta prästgård), Mantorp, Veta socken, Mjölby kommun, Östergötland.* Arkeologisk utredning, etapp 2 och arkeologisk förundersökning. Rapport UV Öst 2005:17. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Stenvall, J. 2006. Slutredovisning från arkeologiskt fältarbete – särskild utredning, RAÅ dnr 423-4272-2006, Länsstyrelsen dnr 431-11198-04.
- Zetterlund, P. & Helander, A. 1995. *Arkeologiska förundersökningar av gravar och boplatser. Väg E4 Mjölby–Väderstad. Väg 32 och trafikplats Mjölby västra.* Arkeologisk förundersökning. Rapport 1995:33 UV Linköping. Linköping. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Åstrand, J. 2004. *Tretton långhus och en begravning – arkeologi i kv Seglaren.* Kv Seglaren, RAÅ 218, Växjö socken, Växjö kommun. Särskild arkeologisk undersökning. Smålands museum rapport 2004:11.

Kartor

Jordartsgeologiskt digitalt kartöverlägg för Östergötland.

Övriga referenser

FMIS (Fornminnesregistret).

Molin, F. Muntlig uppgift, yttrande om flintmaterialet.

Administrativa uppgifter

Län: Östergötland
Landskap: Östergötland
Kommun: Mjölby
Socken: Mjölby
Plats: Kv Ryttaren 1
Fornlämning: RAÄ 264-266

Läge: Ekonomiskt kartblad 8F 3b NÖ
Undersökningens mittpunkt: X6467544, Y1459185
Koordinatsystem: RT90, 2,5 gon V
Höjdsystem: RH00

Riksantikvarieämbetet dnr: 421-2631-2004 (Utr), 422-2263-2206 (FU), 423-2625-2006 (SU)
Länsstyrelsen dnr: 431-11198-04 (Utr), 431-10497-06 (FU), 431-12862-06 (SU)
Länsstyrelsen beslutsdatum: 2004-12-07 (Utr), 2006-06-09 (FU), 2006-06-30 (SU)
Projektnummer: 1520607 (Utr), 1520813 (FU), 1520823 (SU)
Intrasisprojekt: O2006071 (Utr), O2006091 (FU), O2006096 (SU)
Rapportnummer: 2007:35

Ansvarig arkeolog: Johan Stenvall (Utr), Fredrik Molin (FU), Anders Kraft, Bengt Elfstrand (SU)
Underkonsult: Niclas Klockner, Klockners maskingrävningar, Ögräf

Beställare: Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig: Mjölby kommun, Byggnadskontoret

Undersökningstid: 26–28 april 2006 (Utr), 13–20 juni 2006 (FU), 24 juli–11 augusti 2006 (SU)
Undersökningsområde: 3100 m²

Arkivhandlingar: Förvaras på UV Öst i Linköping
Fynd: Förvaras på UV Öst i Linköping i väntan på fyndfördelning

Bilaga 1. Anläggningslista

Anl: 201 Härd

Storlek: 1,7x1,7 meter

Djup: 0,15 meter

Beskrivning: Lager 1: Grå mo. Lager 2: Svart sotig mo. Lager 3: Vit mo. Lager 4: Beige mo. Härdgrop. Rik på sten av både skörbränd och rund sten.

Anl: 221 Härd

Storlek: 1,20x0,95 meter

Djup: 0,12 meter

Beskrivning: Lager 1: Beige-grå mo. Lager 2: Kol och sot. Lager 3: Gulvit mo. Lager 4: Beige mo. Härdgrop. Rikligt med skärvsten.

Anl: 236 Härd

Storlek: 1,4x1,4 meter

Djup: 0,2 meter

Beskrivning: Lager 1: Grå svagt sotflammig mo med inslag av kol i kanterna. Lager 2: Brungrå svagt grusig mo i botten med enstaka kol. Lager 3: Beige grusig mo. Härdgrop. Skärvstensförtätning i centrum av anl, annars spridda över hela ytan.

Anl: 253 Härd

Storlek: 1,7x1,10 meter

Djup: 0,07 meter

Beskrivning: Lager 1: Grå mo med små sotfläckar i sand, grov kol. Alv av beige mo. Härdgrop. Skärvsten och rund sten rikligt.

Anl: 277 Härd

Storlek: 0,9x0,9 meter

Djup: 0,2 meter

Beskrivning: Lager 1: Grå till brungrå svagt sotfläckig mo. Alv av beige mo. Rikligt med skärvsten.

Anl: 290 Härd

Storlek: 1,8x0,95 meter

Anl: 311 Härd

Storlek: 1,11x0,6 meter

Anl: 327 Mörkfärgning

Storlek: 1,3x1,2 meter

Anl: 343 Härd

Storlek: 1,4x1,2 meter

Anl: 357 Härd

Storlek: 1,13x0,7 meter

Anl: 395 Mörkfärgning

Storlek: 0,95x0,55 meter

Anl: 411 Mörkfärgning

Storlek: 0,7x0,5 meter

Anl: 425 Härd

Storlek: 1,05x0,84 meter

Djup: 0,12 meter

Beskrivning: Lager 1: Mörkgrå mo. Lager 2: Svartflammigt sot. Lager 3: Gulbeige mo. Alv av Beige mo. Tolkad som härdgrop. Rikligt med skärvsten.

Anl: 438 Stolphål

Storlek: 0,13x0,11 meter

Djup: 0,06 meter

Beskrivning: Fyllning av brun silt, alv av brungul grusig sandig silt, stenskodd.

Anl: 492 Mörkfärgning

Storlek: 1,27x0,87 meter

Anl: 509 Mörkfärgning

Storlek: 0,65x0,57 meter

Anl: 523 Mörkfärgning

Storlek: 1,97x0,67 meter

Anl: 540 Stolphål

Storlek: 0,3x0,2 meter

Anl: 548 Mörkfärgning

Storlek: 1,4x0,86 meter

Anl: 566 Stolphål

Storlek: 0,17 meter

Djup: 0,12 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul silt.

Anl: 602 Stolphål

Storlek: 0,2x0,18 meter

Djup: 0,17 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av ljusbrun sand.

Anl: 621 Mörkfärgning

Storlek: 0,6x0,3 meter

Anl: 641 Stolphål

Storlek: 0,4 meter

Djup: 0,2 meter

Beskrivning: Fyllning av gråbrun sandig silt, alv av flammigt brungul siltig lera. Troligen takbärande.

Anl: 658 Mörkfärgning

Storlek: 0,4x0,25 meter

Anl: 671 Mörkfärgning

Storlek: 2,7x1,45 meter

Anl: 698 Mörkfärgning

Storlek: 0,8x0,5 meter

Anl: 711 Mörkfärgning

Storlek: 1,14x1,12 meter

Anl: 725 Mörkfärgning

Storlek: 0,75x0,24 meter

Anl: 736 Härd

Storlek: 0,5x0,4 meter

Anl: 760 Stolphål

Storlek: 0,3 meter

Djup: 0,19 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå siltig sand, alv av beige till gulbrun sand. Stenskodd.

Anl: 771 Kulturlager

Storlek: 18x3 meter

Beskrivning: Kulturlager med bränd lera och kol, dock tyder tegel i fyllningen på att lagret är sentida.

Anl: 792 Härd

Storlek: 1,6x1,05 meter

Anl: 821 Stolphål

Storlek: 0,35x0,3 meter

Djup: 0,1 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul silt.

Anl: 834 Stolphål

Storlek: 0,18 meter

Djup: 0,09 meter

Beskrivning: Fyllning av gråbrun silt, alv av flammigt beige till brungul siltig lera. FU Id A505.

Anl: 844 Grop

Storlek: 1,5x0,6 meter

Djup: 0,3 meter

Beskrivning: Keramik i fyllning, sot och kol. Lager 1: Brun till sotigt grå silt, inslag av kol o sot samt mindre skärvsten. Lager 2: Svartgrå silt, stort inslag av sot o kol, enstaka skärvstenar. Alv av brungul siltig sand.

Anl: 865 Mörkfärgning

Storlek: 1,43x0,3 meter

Anl: 900 Mörkfärgning

Storlek: 1,2x0,5 meter

Anl: 924 Mörkfärgning

Storlek: 0,73x0,57 meter

Anl: 939 Mörkfärgning

Storlek: 1,07x0,8 meter

Anl: 958 Härd

Storlek: 1x0,9 meter

Anl: 975 Härd

Storlek: 0,7x0,7 meter

Djup: 0,12 meter

Beskrivning: Fyllning av svagt sotfärgadt molager. Alv av beige mo. Härdgrop. Rikligt med skärvsten.

Anl: 993 Härd

Storlek: 0,74x0,67 meter

Djup: 0,1 meter

Beskrivning: Fyllning av svagt sotflammig mo, alv av beige mo. Härdgrop, mycket skärvsten.

Anl: 1006 Mörkfärgning

Storlek: 0,47x0,3 meter

Anl: 1019 Kulturlager

Storlek: 1,7x0,9 meter

Beskrivning: Innehåll av kolbitar, enstaka mindre skärvstenar.

Anl: 1044 Mörkfärgning

Storlek: 0,72x0,93 meter

Anl: 1059 Mörkfärgning

Storlek: 1,14x0,93 meter

Anl: 1079 Stolphål

Storlek: 0,4x0,2 meter

Anl: 1091 Härd

Storlek: 1,7x1,10 meter

Djup: 0,22 meter

Beskrivning: Lager 1: Brun mo. Lager 2: Mycket svagt sotig mo. Alv av beige mo. Härden är att beteckna mer som stensamling i grop. Många runda stenar, även inslag av skärvsten och skörbränd sten.

Anl: 1157 Stolphål

Storlek: 0,37x0,35 meter

Djup: 0,39 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av beige till brungul siltig lera. Troligen takbärande.

Anl: 1168 Stolphål

Storlek: 0,4x0,35 meter

Djup: 0,14 meter

Beskrivning: Fyllning av gråbrun sandig silt, alv av beige till brungul siltig lera. Troligen takbärande.

Anl: 1183 Stolphål

Storlek: 0,28x0,18 meter

Djup: 0,07 meter

Beskrivning: Fyllning av gråbrun silt, alv av beige till brungul siltig lera. Stolphålsbotten.

Anl: 1193 Stolphål

Storlek: 0,11x0,12 meter

Djup: 0,06 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul sand.

Anl: 1201 Stolphål

Storlek: 0,15 meter

Djup: 0,05 meter

Beskrivning: Fyllning av gråbrun sandig silt, alv av brungul sand.

Anl: 1237 Stolphål

Storlek: 0,15 meter

Djup: 0,08 meter

Beskrivning: Fyllning av gråbrun silt, alv av brungul sand.

Anl: 1246 Stolphål

Storlek: 0,2 meter

Djup: 0,08 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul sand.

Anl: 1266 Stolphål

Storlek: 0,15x0,13 meter

Anl: 1291 Härd

Storlek: 1,36x1,3 meter

Anl: 1316 Stolphål

Storlek: 0,5x0,3 meter

Djup: 0,14 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av flammigt beige till gulbrun siltig lera.

Anl: 1332 Stolphål

Storlek: 0,47x0,35 meter

Anl: 1345 Stolphål

Storlek: 0,47x0,38 meter

Djup: 0,16 meter

Beskrivning: Fyllning av grå silt, alv av brun siltig lera. Möjligen takbärande.

Anl: 1357 Stolphål

Storlek: 0,38x0,3 meter

Djup: 0,12 meter

Anl: 1371 Stolphål

Storlek: 0,43x0,3 meter

Djup: 0,07 meter

Beskrivning: Fyllning av grå silt, alv av brun siltig lera. Möjligen takbärande.

Anl: 1385 Stolphål

Storlek: 0,15x0,12 meter

Djup: 0,07 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul sand.

Anl: 1396 Stolphål

Storlek: 0,13x0,1 meter

Djup: 0,07 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul sand.

Anl: 1406 Stolphål

Storlek: 0,14x0,09 meter

Djup: 0,1 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul sand.

Anl: 1417 Härd

Storlek: 0,7x0,65 meter

Anl: 1440 Härd

Storlek: 0,56x0,52 meter

Anl: 1456 Mörkfärgning
Storlek: 1,05x0,57 meter

Anl: 1482 Stolphål
Storlek: 0,22 meter
Djup: 0,11 meter
Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul silt.

Anl: 1497 Stolphål
Storlek: 0,2x0,16 meter
Djup: 0,08 meter
Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul silt.

Anl: 1509 Stolphål
Storlek: 0,18x0,16 meter
Djup: 0,22 meter
Beskrivning: Fyllning av sotig grå siltig sand, alv av brun siltig sand, stenskodd i kanter och botten.

Anl: 1518 Mörkfärgning
Storlek: 0,9x0,2 meter

Anl: 1548 Härd
Storlek: 1,2x0,5 meter

Anl: 1567 Mörkfärgning
Storlek: 1,15x0,3 meter

Anl: 1587 Stolphål
Storlek: 0,29 meter
Djup: 0,1 meter
Beskrivning: Fyllning av gråbrun silt, alv av beige till brun siltig lera, stenskodd.

Anl: 1600 Härd
Storlek: 1,1x0,85 meter

Anl: 1629 Härd
Storlek: 2,1x1,5 meter

Anl: 1685 Stolphål
Storlek: 0,2x0,16 meter
Djup: 0,06 meter
Beskrivning: Fyllning av grå siltig sand, alv av brun siltig grusig sand. Stenskodd.

Anl: 1697 Stolphål
Storlek: 0,2 meter
Djup: 0,12 meter
Beskrivning: Fyllning av grå kompakt mo och morästen. Alv av sandig mo.

Anl: 1706 Grop
Storlek: 0,94x0,63 meter

Anl: 1788 Stolphål
Storlek: 0,4 meter
Djup: 0,17 meter
Beskrivning: Fyllning av brun silt, alv av ljusbrun lerig silt.

Anl: 1801 Mörkfärgning
Storlek: 1,7x0,73 meter

Anl: 1822 Mörkfärgning
Storlek: 0,86x0,66 meter

Anl: 1836 Grop
Storlek: 0,85x0,6 meter
Djup: 0,3 meter
Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av beige till ljusbrun grusig silt.

Anl: 1875 Ränna
Storlek: 2,6x0,9 meter
Djup: 0,22 meter
Beskrivning: Grovt kol samt bränd lera i rännan.

Anl: 1900 Stolphål
Storlek: 0,4 meter
Djup: 0,1 meter
Beskrivning: Fyllning av mörkgrå sotflammig mo. Alv av beige mo.

Anl: 1929 Mörkfärgning
Storlek: 0,86x0,66 meter

Anl: 1945 Ränna
Storlek: 2,5x0,7 meter
Djup: 0,2 meter
Beskrivning: Lager 1: Mörkgrå mo med grov kol, alv av beige mo. Bränd lera i den västra änden 1 m.

Anl: 1971 Mörkfärgning
Storlek: 0,97x0,37 meter

Anl: 1984 Mörkfärgning
Storlek: 1,78x0,56 meter

Anl: 2014 Stensamling, möjligt odlingsröse
Storlek: 2,5x3,5 meter
Djup: 0,7 meter

Anl: 2048 Stolphål

Storlek: 0,36x0,29 meter

Djup: 0,15 meter

Beskrivning: Fyllning av gråbrun silt, alv av ljusbrun lerig silt, stenskodd.

Anl: 2098 Härd

Storlek: 1,3x1,1 meter

Anl: 2125 Härd

Storlek: 0,8x0,7 meter

Anl: 2138 Härd

Storlek: 2x2 meter

Djup: 0,15 meter

Beskrivning: Lager 1: Mörkgrå sotflammig grusig mo med svart sot i botten. Lager 2: Svagt rödbränd moig sand. Alv av beige grusig mo. Härdgrop, rikligt med skärvensten.

Anl: 2158 Härd

Storlek: 2,6x1,7 meter

Djup: 0,2 meter

Beskrivning: Fyllning av mörkgrå mo med inslag av sot, alv av beige mo.

Anl: 2200 Mörkfärgning

Storlek: 0,34x0,2 meter

Anl: 2231 Stolphål

Storlek: 0,26 meter

Djup: 0,14 meter

Beskrivning: Fyllning av gråbrun silt, alv av beige till brun sandig silt.

Anl: 2243 Stolphål

Storlek: 0,3x0,22 meter

Djup: 0,13 meter

Beskrivning: Fyllning av gråbrun silt, alv av brun silt, något lerig.

Anl: 2265 Härd

Storlek: 1,5x0,95 meter

Anl: 2282 Ränna

Storlek: 4x0,8 meter

Djup: 0,25 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, inslag av kol, keramik, bränd lera. Alv av beige till ljusbrun lerig silt. Rännan är eventuellt sammanhörande med stolphål i närområdet.

Anl: 2341 Härd

Storlek: 0,9x0,8 meter

Anl: 2356 Grop

Storlek: 1,2x0,76 meter

Djup: 0,22 meter

Beskrivning: Fyllning av flammigt brun till sotig grå silt, alv av beige till brungul sandig silt. Troligen avfallsgrop.

Anl: 2377 Stolphål

Storlek: 0,2 meter

Djup: 0,2 meter

Beskrivning: Lager 1: Svart sotig sandig mo. Lager 2: Distinkt sotig sandig mo, enstaka kol. Alv av sandig mo, moränsten. Stenskodd. Takbärande.

Anl: 2389 Stolphål

Storlek: 0,44 meter

Djup: 0,25 meter

Beskrivning: Fyllning av sotig grå silt, alv av brun sandig silt, stenskodd, troligen takbärande.

Anl: 2438 Stolphål

Storlek: 0,39x0,36 meter

Djup: 0,07 meter

Beskrivning: Fyllning av brun silt, alv av beige till ljusbrun sandig silt. Stolphålsbotten, plog har troligen hyvlat stolphålet.

Anl: 2459 Stolphål

Storlek: 0,4 meter

Djup: 0,09 meter

Beskrivning: Fyllning av brunsilt, alv av beige till ljusbrun lerig silt. Stolphålsbotten, troligen takbärande.

Anl: 2536 Stolphål

Storlek: 0,18x0,15 meter

Djup: 0,06 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul sand.

Anl: 2545 Stolphål

Storlek: 0,12x0,1 meter

Djup: 0,05 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul grusig sand. Stolphål/käpphål.

Anl: 2553 Stolphål

Storlek: 0,27x0,25 meter

Djup: 0,1 meter

Beskrivning: Fyllning av brungrå silt, alv av brungul grusig sand. Stenskodd.

Anl: 2652 Mörkfärgning

Storlek: 0,85x0,25 meter

Anl: 2400 Härd

Storlek: 1,20x1 meter

Djup: 0,23 meter

Anl: 200001 Matjordslager

Storlek: Täckte samma yta som undersökningen, ca 3100 m².

Djup: Varierade mellan 0,2–0,4 meter, tunnare täcke vid mindre förhöjningar i undergrunden.

Beskrivning: Mörkbrun silt, innehöll fynd av flinta, kvarts och bergart.

Anl: 200092 Odlingsyta, äldre

Storlek: Okänd utsträckning, förekom strax söder om slutundersökningsytan. Vid provschaktning syntes ett äldre skikt direkt ovanpå undergrunden, ca 0,1–0,2 meter tjockt, med innehåll av kol och bränd lera.

Bilaga 2. Fyndlista

Fynd nr	Material	Sakord	Anmärkning
1	Bergart	Malsten	–
2	Ben	Bränt ben	–
3	Bränd lera	Bränd lera	–
4	Flinta	Avslag	Troligen neolitisk
5	Ben	Bränt ben	–
6	Ben	Bränt ben	–
7	Bränd lera	Bränd lera	–
8	Bränd lera	Bränd lera	–
9	Flinta	Avslag	Bränd, slipyta, ev bruksretusch, neolitisk
10	Flinta	Avslag	Slipat föremål, mejsel eller yxa, neolitisk
11	Keramik	Keramik	Järnålderskaraktär
12	Bergart	Malsten	–
13	Keramik	Keramik	Järnålderskaraktär
14	Bränd lera	Bränd lera	–
15	Flinta	Avslagsskrapa	Troligen neolitisk
16	Keramik	Keramik	–
17	Kvarts	Avfall	3 bitar varav 2 kvarts, en kvartsit
18	Bränd lera	Bränd lera	–
19	Bränd lera	Bränd lera	–
20	Bränd lera	Bränd lera	–
21	Bränd lera	Bränd lera	–
22	Bränd lera	Bränd lera	–

Bilaga 3. Vedartsanalys

Av Ulf Strucke

Analysprotokoll

Landskap: Östergötland
Fastighet: Kv Ryttaren
Kategori: Boplats

Socken: Mjölby
RAÄ nr: 266

Analys Id: 6015

Anläggning: 201, Härd
Vikt: 0,9
Fragment: 14
Art: Ek
Material: Träkol
Kommentar: Stam. Vald för datering.
Art: Tall
Material: Träkol
Kommentar: Kraftigt rötad för förbränning. Ej tillvaratagen.

Provnr: PK1696
Analyserad vikt: 0,9
Analyserat antal: 14
Antal: 7

Analys Id: 6016

Anläggning: 221, Härd
Vikt: 0,6
Fragment: Över 100
Art: Ek
Material: Träkol
Kommentar: Provet krossat. Rikligt med silt i provet.

Provnr: PK1723
Analyserad vikt: 0,6
Analyserat antal: 30
Antal: 30

Analys Id: 6017

Anläggning: 760, Stolphål
Vikt: 1,0
Fragment: Över 100
Art: Tall
Material: Träkol
Kommentar: Provet krossat. Rikligt med silt i provet.

Provnr: PK2514
Analyserad vikt: 1
Analyserat antal: 30
Antal: 30

Analys Id: 6021

Anläggning: 975, Härd
Vikt: 0,1
Fragment: 4
Art: Hassel
Material: Träkol
Kommentar: Vald för datering
Art: Tall
Material: Träkol
Kommentar: Ej tillvaratagen

Provnr: PK2082
Analyserad vikt: 0,1
Analyserat antal: 4
Antal: 1

Antal: 3

Analys Id: 6019

Anläggning: 1291, Härd
Vikt: 0,1
Fragment: 7
Art: Bark
Material: Förkolnad.
Kommentar: Innerbark av lövträd. Vald för datering.
Art: Hassel
Material: Träkol
Kommentar: Ej tillvaratagen.

Provnr: PK2501
Analyserad vikt: 0,1
Analyserat antal: 7
Antal: 5

Analys Id: 6014

Anläggning: 1945, Ränna
Vikt: 73,0
Fragment: 36
Art: Gran
Material: Träkol
Kommentar: Stam mellan 20 och 30 år.

Provnr: PK2603
Analyserad vikt: 73
Analyserat antal: 36
Antal: 36

Analys Id: 6020

Anläggning: 2138, Härd
Vikt: 2,2
Fragment: 22
Art: Hassel
Material: Förkolnad
Kommentar: Ej över 20 år.

Provnr: PK2576
Analyserad vikt: 2,2
Analyserat antal: 22
Antal: 22

Analys Id: 6018

Anläggning: 2341, Härd
Vikt: 0,1
Fragment: 3
Art: Lind
Material: Träkol
Kommentar: Kraftigt rötad före förbränning.

Provnr: PK2437
Analyserad vikt: 0,1
Analyserat antal: 3
Antal: 3

Analys Id: 6013

Anläggning: 200092, Odlinglager
Vikt: 0,1
Fragment: 4
Art: Gran
Material: Träkol
Kommentar: –

Provnr: PK200091
Analyserad vikt: 0,1
Analyserat antal: 4
Antal: 4

Bilaga 4. Profiler

